

Віктор Гриценко

ВЕРТЕП ВСЕВИШНЬОГО

Рубаї

ПЕРСЬКІ МОТИВИ

Переклади

Як відомо, рубаї — слово арабське («четверний»), але народився чотиривірш не в арабському середовищі. Існує легенда про те, як Рудакі, «Адам поетів», спостерігаючи за грою кількох юнаків (приспівуючи примовку, вони заганяли в ямку горіх), відзначив, що мелодія за розміром — **хазарж**. Великий версифікатор додав ще три рядки, давши новій формі назву **тарона** («чистий, прозорий, свіжий»).

Ця розповідь цікава не лише тим, що виникнення чотиривірша пов'язують з іменем основоположника поезії на мові фарсі. Неважко помітити, що, рубаї, як і вся література, має народну пісенну основу (подібні розміри можна знайти і в українській народній творчості!). Але, звичайно, не будь-який чотиривірш зветься рубаї. Тільки вірш, який повністю завершений і думкою, що виражена в ньому, і досконалою

афористичністю, що не потребує розвитку чи доповнення, має право на це високе звання. І ще одна особливість цього жанру — він не має тематичних обмежень (це і філософські роздуми, і епізоди повсякдення, і миттєвості настрою, і гра слів чи епіграма).

За тисячоліття рубаї принесли визнання не одній сотні поетів Сходу. Дехто з них за свої панегірики властві імуцим заслужив звання «царя поетів», та більшість через своє вільнодумство помирало в злиднях і бідності. Не був винятком і славетний Омар Хайям, з іменем якого найчастіше й пов'язують жанр рубаїв, а його мудрість, дотепність, версифікаторська майстерність викликають художню насолоду у найбільш вибагливого читача. Як у всякого істинного поета, котрий знає свою силу, мова його дивовижно природна, гармонія слова і думки — вражаюча. Він був і залишається прикладом для всіх рубаїстів, хоча і сьогодні існують суперечки про кількість написаних віршів цим знаменитим математиком, астрономом і лікарем (60 чи всі 400?). На мою думку, будь-який довершений чотиривірш невідомого поета цінителі слова приписують великому Майстру. Множать кількість віршів і перекладачі (скільки перекладів — стільки й віршів!).

На жаль, сотні років твори багатьох поетів

Сходу передавалися з уст в уста, а тому досить часто ці твори міняли авторів, імена яких губилися в глибині віків...

Перевершити Омара Хайяма пробував не один поет. Дехто навіть упадав у гординю, як, скажімо, індійський представник перськомовної поезії Мірза Абдулкадир Беділь, котрий запевняв без всякого сумніву: «Після мене поетів не буде!» Що за цими словами, окрім страху, що прийде тьма епігонів? Очевидно, бажання переконати себе, що ти досяг більшого від своїх знаменитих попередників.

Краса ланів і нив у серпні неповторна,
та пісня колосків далеко не мажорна.
Прислухавшись, почув питання від зерна:
— А що співав би ти, коли б чекали жорна?

Як не дивно мені самому, але тільки ці рядки Беділя, надавши їм більш соціального звучання, мені схотілося переказати українською мовою. Хочеться думати, що і я маю право сказати, що під час роботи над віршами Омара Хайяма та творами інших поетів я зачерпнув інформацію з Астрального архіву (часом фізично відчував, що саме так писали вони чи написали б сьогодні українською мовою). Через три роки контакт повторився — я почав писати власні рубаї, прислухаючись до шепоту Небес...

Рудакі

(860–941)

1

Мою Каабу ти перетворила в чужинський храм,
щодня моєму недругу курила ти фіміам,
але уклін кумирові моєму слала все ж,
любове!
І, врешті, диво сотворила: не вірю я божкам!..

2

Ти серце Господу вручи з душевним жаром,
забудь, що паном був дирхемам і динарам.
Як власне серце присвятив єдиній вірі,
за неї підеш в бій, мене життя не даром...

3

Про мене згадують тоді, як стрінуться з бідною.
Лиш лихоманка зігріва своєю теплотою.
Як спрага мучила всю ніч, хто допоміг мені?
Слізьми я спрагу гамував, немов з криниць
водою.

4

Всі тлінні ми: такий у Всесвіту вже хід.
Ми — горобці, а смерть — мов
яструб-птахоїд.

Зарання чи пізніш квітки у лузі в'януть,
а люта смерть змете мітлою навіть слід...

5

Не для злодійства меч, не для кривавих страт,
бо нам колись Господь за зло воздасть
стократ.

Щоб мир нам зберегти, меч ковалі кували...
Вино, ізюм, оцет, та спершу — виноград!..

6

Чому фарбую я чорнилом сивину?
Щоб вабити жінок? Як завше, не одну?
О, ні! В скорботі вклав я юність у труну,
бо молоді літа назад не поверну...

7

Як косу розплете — настане враз імла.
Попестити не смій: це — пазурі орла!

Коли ж підкісники зняла ця юна дівка,
здалось на мить мені, що мускус розлила...

8

Як закохаюся, кладу на стіл сувій:
слізьми пишу про сяєво Плеяд з-під вій,
бо тільки я вмочу в свій каламар перо,
гукаю на гінця і серце шлю мерщій...

9

Красуня йде повз нас — і мало нам дороги.
«Всміхнулася кому?» — такі у нас тривоги.
Про труд забули ми, одвічні блукачі,
за голову взялись, коли розбили ноги...

10

Прийди й зігрій мене рубіновим вином,
у руки чанг візьми, крутни своїм стегном...
Такого дай вина, щоб яхонтом розквітла
плакуча та верба, що всохла за вікном...

11

Страждають без вина серця розбиті:
для них бальзам — чарки ущерть налиті.

Якби померлий випив хоч одну,
то, може б, і воскрес тієї ж миті.

12

Схотів, щоб смерть обходила тебе?
Живим в могилі заховай себе.
Чекай терпляче в ній міцну драбину,
щоби піднятись в небо голубе.

13

Не знаєш істині й речам ціни,
але готуєшся ретельно до війни.
Невже не слухав у дитинстві казку,
як стрілися на кладці барани?...

14

Який же щедрий шах, підкорювач держави:
він срібла не жалів на ігри та забави,
і савани купив полеглим у боях,
і, врешті, для калік придбав магічні трави...

15

Дивуюся, що смерть знов підняла косу:
скосила без жалю тебе й твою сльозу!..

Невже не відчуває сорому убивця,
підступно убиваючи красу?

16

Терпіння вичерпав і ум спалив дотла:
кому потрібний ум, якщо Вона пішла?
Моя журба — це не журба. Це — Каф-гора,
а серце у гори — без тріщини скала.

17

Чотири якості від Неба маю я:
здоров'я, розум, добрі серце та ім'я.
Коли ці якості ти маєш від Аллаха,
не зіб'є з ніг життєва течія.

18

Ніколи не гордуй людьми — і будеш
благородним!

Рятуй нещасних від тюрми — і будеш
благородним!

Не ставить благородний пан підлеглих на
коліна,

а впав хтось в ноги, підійми — і будеш
благородним!..

Коли замовкну я, немов розбитий саз,
 ти знай, що пристрастю убитий твій любас.
 І подругам своїм скажи крізь сміх і сльози:
 «Нарешті врятувавсь, нещасний, від образ!...»

Моє щасливіше від всіх сердець,
 мій дух свободи — кожному взірець.
 Так зустрічі зрадів, що зміг забути,
 що ти — неволі давній посланець.

Шахід Балхі

(? — 936)

1

Блукав поміж руїн і тьмяної трави:
 колись стрічав тут пав, тепер — гніздо сови.
 Спитав я мудрих птиць: «Як жити в цій
 пустелі?»

Погодились смутні, що мало тут мишви.

2

Мій Боже, все одно: казати чи мовчати.
Думки — Твої, а на вустах — Твої печаті.
Як зірвеш їх — скажу. Залишиш — промовчу,
бо, власне, нічого мені Тебе повчати.

3

Створив мене Аллах рабом і паном Слова,
але я не скажу, що доля — виняткова.
Я з праху, як і всі — поети й читачі,
стебло і колосок, зернина і полова.

4

Цвіте віками степ і відцвіте не скоро.
Століттями між гір квітки плетуть узори.
Одні приходять в світ, а інших палить смерть,
та степ — все той же степ, а гори — завше
гори...

5

Дивлюся на блакить, де крила склав орлан,
де в небокрай вплива з дарами караван,
на море чи на степ, чи на гірські вершини,
а бачу тільки твій, немов тополя, стан...

6

В твою любов я хочу вірити, пері,
та й досі не постукала ти в двері.
Насіння сіяв я, плекав любов,
а урожай — зневіра на папері.

7

Жура, мов сіль, в душі на дно завжди пірна.
Ночами до зорі вогнем горить вона.
Якщо я вранці поглядом своїм ревним
суперника спалю, в тім не моя вина.

8

«Закоханий ти знову, вочевидь, -
сказав корчмар. — Забудь її на мить.
Що дав цей світ, що дасть нам потойбічний?
У роздумах над чаркою посидь...»

9

Багацько в мене бід, була б одна,
то щастю не зашкодила б вона.
Коли б щасливою була кохана,
то будь-яка біда мені смішна...

10

В останній час чомусь подібний страхопуду
(мовляв, в мій келишок судьба знов ллє
отруту!).

Вона — як той суддя, який забув закон
і в котрого завжди засудженим я буду.

11

Ти мною, мов м'ячем, вже граєшся давно...
Обітниць не зламав, мій Боже, все одно!
Коли парад планет — утіха для терплячих,
терплю і не спішу спускатися на дно...

12

Сміливим будь, як лев, і вічним, як ворона,
та все ж не обминуть тобі земного лона.
Уляжешся пластом і з себе не стряснеш
ні тлі, ні пацюка, змії чи скорпіона.

13

Як з дерева плоди звисають за паркан,
страждає мій сусід, немов від давніх ран.
Хай на гілках красуються алмази -
зрубає, бо в садок іде юрба прочан.

14

Щасливі ті, кому до Тебе вільний вхід,
бо щедрості Твої — не кусень на обід.
Такий закон життя, провірений віками:
хто дерзновенний — завше зірве кращий плід.

15

Сповідуйсь другу, переживши скруту,
та зайве не чади, подібно труту.
Сказав сьогодні, завтра — помовчи:
хто з друзів двічі вип'є цю отруту?...

16

Знання та багатство — троянда й нарцис:
хтось бачив, щоб квіти в обіймах злились?
Багатий свій розум купив за копійку,
а розум розумних оцінять колись...

17

Ткачами стаємо по волі Аллаха:
хтось — визнаний майстер, а хтось —
горопаха!

Хтось тче килимки для моління старцям,
а хтось — килими для могутнього шаха!..

18

Не золото — знання дають свободу:
в них — слава від людей і Небозводу.
На жаль, багатство нам, окрім знання,
водночас не дають як нагороду.

19

Поет — не супротивник, гідний для Творця,
бо рушиться моя опора без кінця.
Коли Аллах захоче — на вітрах розвіє,
але не шле Він смерть — свого гінця.

20

Від нашого життя — у долі вожі,
Тому весь час будь, друже, насторожі.
Закохані — заручники судьби,
Тому любов не визнають святоші.

Баба Тахір

(970/971 — 1026/1029)

Від примх душевних я вже підвиваю вовку.
Повчав я хворе серце — не добився толку.
Молив я вітер: «Забери його!» Не взяв...
Що ж — кину у вогонь чи настромлю на голку.

2

Життя не зву життям, бо дах мій — небозвід,
бо ще не роздобув чурека на обід,
бо в голові моїй є розуму лиш крапля,
бо йде біда за мною слід у слід...

3

Я серце покладу на твій поріг,
підставлю спину під чужий батіг,
а голову — під меч, бо зайва в мене:
від пристрасті давно я вже знеміг.

4

Любов до тебе — вогнище шалене:
лише зола залишиться від мене!..
Якщо зрубаєш ти мою любов,
від пня відійде гіллячко зелене...

5

Душа без мук любові — як суха трава,
яку повік не оросить вода Жива.
«Померти краще нам, як жити без любові!» -
щоранку так троянді соловей співа...

6

Одні бояться мук, а інші прагнуть мук.
Одним подай бальзам, а іншим — яд гадюк...
Я ж виберу лиш те, що вибере кохана:
прийму і радість стріч, прийму й журбу
розлук!..

7

Коли молюсь Творцю, яснішає чоло.
Якби моління нам хоч раз допомогло!
У когось — доля зла, у когось — любя пані,
смерть — камінь із Небес, а ми — побите
скло!

8

Тюльпани тішать зір, на жаль, лиш тиждень.
Цвітуть на схилах гір, на жаль, лиш тиждень.
Іду я з краю в край і з відчаю кричу:
«Всім кралечкам не вір, бо вірні тільки

тиждень!...»

9

Ти — срібла злиток. Хоч горю я ночі й дні,
обійми й досі не розкрила ти мені.
Чому? Напевно, ти мого вогню боїшся,
бо срібло знов-таки розплавиться в огні!..

10

Хто пристрасно горить, той смерті не боїться,
якщо закоханий, то гарна і в'язниця.
Бо ти — голодний вовк. І не страшать тебе
воляння чабана й гирлига-патериця.

11

Сьогодні — племінь я або вогненна птиця:
Змахну крилом — і вмить світ Божий
спопелиться.

Коли художник закарбує дух,
хто гляне на портрет, той жаром заіскриться.

12

Не кличте в путь: я обійняв кохану.
Молюся їй — красуні Індостану.

На видноколі вже в барханах караван,
а я ж лише на мить відстав від каравану!..

13

Тобою зваблений, мов пекло, я палаю.
І недругу палати так не побажаю.
І все ж лечу я на вогонь, немов мотиль,
а може, пекло це і є блаженство Раю!..

14

І знов упала ніч, завмерла в тишині.
І знову, як завжди, душа моя в огні.
І страх бере, що через зрадницю кохану
і віра в Небеса дотла згорить в мені.

15

Хай жде мене проклін, якщо всміхнусь
тюльпану,
хай жде мене проклін, якщо саджати стану.
Сто раз убила та, що схожа на тюльпан,
я — жертва сто разів підступного обману.

16

Хитаючись, додому йшов. І ноги підкачали:

я чашу упустив. Завмер на мить в печалі.
Дивлюсь — цілісінька! Аллах акбар,
хоч часом черепи він б'є, немов скрижалі.

17

Сказав сакі, красивий, наче пері:
«Відчинені в корчмі щоднини двері...»
«Заради Неба хутко вкажуй путь!..»
«Забудь про Небо: сонце — у фужері!..»

18

Всевишній, Ти покинув небозвід?...
Душа болить, бо жду з Небес привіт.
Не можу я радіти, бо у нищих
столи Ти накриваєш на обід...

19

Несу вантаж тяжкий всіх в світі сліз і ран
і, мовби той верблюдо, очолив караван.
А ще дійма жура: себе в узді відчув я -
то недруги мої накинули аркан...

20

Почув, що я подібний плотоводу:

пливу уміло в будь-яку погоду
рікою сліз. Боюсь, одначе, я:
і пліт пірне на дно, і я за ним — під воду!..

21

Я — сірий, сивий, мов торішній очерет,
сумний-сумний ашуг, заплаканий поет.
А дні бредуть, як череда, у невідоме...
Ти бачиш? Ні, спокійно спиш чи п'єш
шербет...

22

Нехай від солі сліз я вії не очищу -
любов свою поставлю на шаблину вищу.
Коли дотла згорю в огні свого кохання,
не знайдеш, люба, ти золи на попелищу...

23

Ми — гості на пиру за маревом-столом,
точніше, цвинтар лиш — оселя для сіром.
Живому ще завчасно вириють могилу,
а виривши, вважають послугу добром.

24

Я хмільним засинаю й прокинусь в хмелю.
Хміль — мій друг, бо ослабив на шиї петлю.
Доки чаша в руках, непідвладний я смерті,
тож вино, мов кохану, я вірно люблю.

25

Сказав дідусь: «Зруйнують давній храм!..»-
Звели новий, фортецю й кілька брам...
Сказав юнак: «Врятуємо руїни!..» -
Відкрите місто ворогу й вітрам!..

26

«Ознака істини — звичайна простота», -
друг написав мені в кінці листа.
Продовжую я вчитися у майстра,
хоча прожиті у трудах такі літа!..

27

Скупий багач бідніший бідняка,
в якого щедра на добро рука:
він прийде до сусіда позичати,
бо той дав жебракові п'ятака...

28

Всевишній наш Суддя! Ці докори — за діло:
не знаю днини я, щоб серце не боліло!
Ночами сльози ллю все через нього я -
коли болить душа, чому страждає тіло?...

29

Якщо не за юрбою, куди іти Тахіру?
А разом із журбою куди іти Тахіру?
Хтось каже: Небеса щедріші від землі...
Тож Слово за Тобою, куди іти Тахіру.

30

Мені шепоче ніч, гонець моєї долі:
«У тебе в серці знов невиліковні болі.
Ти зайвий на землі, як попит на добро:
алмаз в душі твоїй не вартий дрібки солі!...»

31

Ти завше відрізняв шкідливе і корисне?
Чи ждав, коли життя лещатами затисне?
Мо', тайна Всесвіту розкрилася тобі
чи знав, що друг подасть із ліками трутизни?

32

Не в мріях чи вві сні, а тільки наяву
прийди хоча б на мить, спитай, як я живу...
Троянди запашні ти заплела у коси,
а я від розпачу волосся сиве рву!..

33

Я соколом кружляв над квітником вдовиці.
Мене мисливець збив — зраділи люди ниці.
На ловлю я летів, не дивлячись доквіл,
тож Господу хвала, що не сміються птиці!..

34

Я сильним і сміливим був. Кажу не все!
Але, на жаль, не знав, що смерть й мене чатує.
Так був той час, коли стрільця боявся лев,
а нині лев страшний і той, хто смерть готує.

35

Ти ароматна так, немов квітучий сад.
І хоч твоя любов дурманить, мовби чад,
не обійди на цвинтарі мою могилу:
я оживу, коли вдихну твій аромат.

36

Ти — краща від троянд в своєму квітнику,
а я щодня бреду в пустелі по піску.
Але, де б я не був, міраж іде за мною:
вуста твої кохані, дорожчі за ріку.

37

Вселенський біль в душі, на радість ворогам.
Скорботу всіх людей узяв я в душу сам.
Всім страдникам напій знаходять від печалі,
коли ж страждаю я, страждання — мій
бальзам!..

38

За приклад не бери бездумного глупця:
за витівки дівиць не потривож Творця!
На віру попит є, і на безвір'я також,
тож вибери товар, що буде до лиця.

39

Не здійсною вчинків злих вже від дитячих літ,
щоб сором не спалив красу твоїх ланіт.
Покаєшся, але хулу людську не спиниш -
і стане, мов чулан, тісним для тебе світ.

40

Усім від дурня — з терену вінець.
Розумний же картає не овець,
а лиш себе, як забредуть у шкоду...
Нікого не винить лише мудрець!..

41

Задумав що Аллах, як дав жадобу нам?
Потішити тіла й віддати хробакам?
Так, задуми Творця не зрозумівши толком,
без толку живемо і йдем навстріч гробкам.

Авіценна

(980 — 1037)

1

Не схвалюю брехню, бо я не лицемір.
Вклоняюсь істині, яка найкраща з вір.
Я з вами став на прю, і грішники, й святоші!
Аллах акбар, і Він розсудить мудро спір...

2

Коли б всезнайком став, як деві, хитрий біс,
то доля не була б за тайною завіс,

зарані знав би я, коли біда чатує -
не бачив би ніхто моїх гарячих сліз.

3

У морі слів є сокровенна суть -
її нам мудрі люди принесуть.
Про Всесвіт думаю — одні лиш тайни,
відклав розгадку їхню на майбуть.

4

Терзаюся роки в земній юдолі
і суть людей визнаю, хоча й поволі:
знітившись, бороду куйовдять всі,
або скриплять зубами у неволі.

5

До мудрих вчителів ходили ми колись.
Їх мудрістю, здалось, ми підкорили вись.
Та лиш в кінці життя ми істину збагнули:
із праху ми! Як пил, до хмари піднеслись.

6

Є люди, звиклі братися за меч:
їм не життя, коли без ворожнеч!..

Горбатих, кажуть, виправить могила,
а ці життям ганьблять своїх предтеч...

7

Хвалько стає донощиком мулли.
Зберіг ти тайну — гідний похвали!
Вона — слуга, допоки таємниця,
розкажеш всім — зазнаєш кабали...

8

Твої злодійства — тавра чи печаті,
а ти в Аллаха просиш благодаті.
Надієшся даремно ти, повір:
посіяв зло — його ти маєш жати!..

9

Мій друг у недруга мого вже гість...
Як не мудруй, та це погана вість.
Не їм я цукру — раптом там отрута?
Боюся мухи — з коброю щось їсть!..

10

Позичив недруг погляд у гадюк,
а в пазусі — достатньо каменюк.

Поглянув би на мене, як на друга,
я посміхнувся б також без принук.

11

Ти добре знаєш — буде каяття,
але чи буде час для вороття?
Трудись, щоб добрий слід в житті лишити,
щоб грішним не було твоє життя.

12

За істиною йди — і знайдеш путь вперед,
а зваби всі свої спали, мов очерет.
Коли захочеш людям істину сказати,
то не шукай найвищий в місті мінарет.

13

Від сивини в очах стає вже біло,
тож поспішай узятися за діло,
бо як в житті тобі сягти вершин,
як стануть немічні душа і тіло?

14

Як дошка шахова, лежить земля,
на шиях у фігур — Судьби петля.

У небуття пішли і пішаки, і ферзі...
І ми зіграєм в шахи опісля.

15

Коли не п'єш вино, щодня ти чуєш сміх.
А питимеш щодня — всі визнають за гріх.
Мудрець, бродяга й шах все ж не страшаться
суду!
Ти не із них? Не пий! Віддай мені свій міх...

16

Недоля, корчмарю, готує нам розлуку:
для тебе — збитки лиш, ну а для мене —
муку!..
Востаннє дружать тут твій джбан і піала:
ти джбан з вином підняв — я з піалою руку...

17

Вино — наш щирий друг, та є у нього вада:
чим більше дружиш з ним, тим менша в тебе
влада.
Як мало — ліки п'єш, багато — п'єш отруту!..
Тож друзів бережись, правителю Багдада...

18

Допоки Божий світ не стлів дотла,
тебе й корчму розлучить не хула:
до чаш припав, як до груді дитина,
тепер свята для тебе піала.

19

І кожний образ — стертий кимось слід -
в могильнику часу мільйони літ.
Та зробить Всесвіт врешті коло -
Всевишній явить нас у Божий світ.

20

Як сніг вершин, у мене сивина.
Сади цвітуть, та, мабуть, не моя весна.
Білоголовому від матінки-природи -
то чорний хліб, то залишки вина...

21

Велика таємниця в цім вині:
Знак Неба бачу в кухлику на дні!
Підчаший, хочу я омита душу -
подай безносий джбан скоріш мені!..

22

Вина налейте — щезне хай біда,
хай радість буде в мене молода.
Вино — вогонь, але земні печалі
погасить враз, немов Жива вода...

23

Любов Аллах створив давно на честь Землі
і чашу пристрастей поставив на столі.
Мед бурштиновий з молоком ти пив раніше,
тепер — журу, закоханий Абу Алі.

24

Твоя коса страшніша, кажуть, змій,
але боїться стріти погляд твій!
Сповза по спині аж до п'ят і в'ється
у такт ході на стежечці крутій.

25

Душа стліває, наче та свіча,
я з ніг валюся, мовби від меча,
та твій прихід, красуне, — гарні ліки,
хоч лікар хворим їх не признача...

26

Лоза заплоченіла, як зоря,
трава жовтіє, наче догоря,
а листя, що шуміло, мовби натовп,
упало ниць, як раб до ніг царя...

27

Не в кожній кралі є та таїна,
яка буває в доброго вина.
Та всяка із красунь вину подібна:
підступно зрадить будь-кого вона.

28

Мандрівник-сонечко у вишині,
дарунок в небесах знайди мені.
Таких закоханих ти вже стрічало
чи бачило покійними в труні?...

29

Без сяєва твого лица похмурі дні:
у темряві тепер серця й стежки нічні.
Тому крізь сльози я дивлюсь в страшному сні,
як ти дісталася комусь, а не мені.

30

Знов чашу із трунком п'єш, серце, до дна,
хоч ти — мов троянда в саду чарівна.
Кохання і квітка — мов полум'я свічки,
та видно багрянець лише дотемна.

31

Цвіте троянда у моїм саду,
радіє сонцю, на свою біду:
коли настане день мого весілля,
пелюстками обсиплють молоду!..

32

В людськiм садку теж парші на плодах.
Плакучі верби чи жінки в сльозах?
Небесний садівник про нас подбає -
і наші болячки сховає прах.

33

До Мекки люд приходить у сльозах
і, каючись, лицем лягає в прах.
Радіють грішні, облегливши душу,
щоб завтра знов погрузнути в гріхах...

34

На вид — солодка, та гірка основа,
коли про правду почалася мова.
Якщо ви правду кажете у вічі,
знайти нелегко вам халву для слова.

35

Поет нечасто чує похвалу -
частіш монету кинуть в піалу
і змусять цим хвалу собі співати!
Тому волю слухати хулу!..

36

Що тайна суть людей — не новина!
Але колись відкриється вона,
тому що сутність всякої натури
в діяннях нам проявиться сповна.

37

Я вранці піду за зорею-звіздою,
піду від сует, що довкола ордою.
Халат залишу в материнських руках,
бо жде вже пророк із святою водою.

38

І в добрій справі став собі межу:
з меча свого очистивши іржу,
не здумай ним неправду подолати -
в бою словеснім я допоможу!..

39

Переписав ти знову заповіт:
не жаль вдовиних сліз, не жаль сиріт!..
Ти в Бога не проси лише для себе -
і стане щедрим і до тебе світ...

40

До ранку порве Бог намисто з зірниць
і в чашу блакитну сипне блискавиць,
бо ввечері він у закоханім серці,
а вранці — безумний у душах вдовиць.

41

Не всіх милосердний карає Аллах:
ми грішні в молитві й невинні в гріхах,
бо саме з безмежної волі Аллаха
для грішних — надія, для праведних —
страх!..

42

Як Ти звелів — і дух вмістили в глину.
Ти відвернувся — і звабив Змій людину.
Прости гріхи, що зроблені в Раю, -
і я прощу Тебе, і птицею прилину...

43

Сусіда стрівши, погляд відверни,
тоді не будеш винним без вини.
Уважно подивись у вічі учням
і не жахайся — недруги й вони!..

44

Безумцю, друга в гості не поклич,
бо журно так в садку бухикав сич.
А раптом друг поділиться бідою -
як збутися нам радісних облич?...

45

Домашню думку не беруть в дорогу!
Не виконав сьогодні засторогу!
В кінці дороги думаю одне і теж:
за кого вранці ти молилась Богу?

46

Серце жадно спішило здолати цю путь,
хоч дороги життя в лабіринти ведуть.

Мудрість — тисяча сонць! — шлях мені
освітила,
та лишилась душі нерозгадана суть.

47

Не всі, я знаю, схильні до щедрот,
та за дарунок всяк відкриє рот.

Як недозволенім вини немає,
тоді за правду візьмуть в оборот...

48

Зрадів: тебе згадали у розмові,
тож щастя пив, немов уста медові.
А як сторонню жінку гудить хтось,
що горе в тебе, чую в кожному слові.

Омар Хайям

(1048–1122)

Нікчемні люди всі так схожі з віслюками -
ховають пустоту свою під чепраками!
Ти хочеш, щоб вони твоїх торкались п'ят?
Стань багатцем — вони тремтять над
п'ятаками!

2

В кайданах розуму томлюсь не без причини:
коли б я вільним став хоча б на півгодини!
В свого століття вчивсь, напевно, цілий вік,
навчити ж не зумів я жодної людини.

3

Отой, що все життя молився на науку,
став доярем козла, набивши в справі руку!
Прикинься дурником — відплатиться тобі:
дешевша мудрість в нас від кісточки урюку.

4

Палац царя, де жив колись злостивий скнара,
де слуги билися щодня за пів динара,
розрушив час. Яка біда царя спіткала?
Мені з мечеті крук прокаркав: «Кара! Кара!»

5

Ми, люди, як ляльки. А долі — ляльководи.
Прозорий натяк? Ні! Немає в нас свободи:
актори ми, а світ — Всевишнього вертеп,
що стане сундуком, як скінчатся пригоди.

6

Хто світ відвідав цей, той знав гірке причастя,
бо вічним бути тут нікому не удасться.
Щасливий, мабуть, той, хто юним світ лишив,
хто ж зовсім не прийшов — той мав стократне
щастя!

7

Як в світі цім не жив, а треба помирати!
Достойно це зроби, коли немає ради.
Ти — згусток м'яса, жил, мереживо кісток.
Це щезне все колись? Не бачу в тім утрати!

8

Ми — джерело забав, ми — копанка з
журбою.

Ми — слави ручаї і кринички з ганьбою.
Людина — цілий світ з хулою й похвальбою,
в ній — гордий падишах, народжений рабою.

9

Добродію, міцній, візьми у злого сили -
не знатимуть біди всі люди до могили!
Для істини коли б знайшовся в світі трон,
ми щиро й від душі всі Господа б хвалили.

10

Як сріблу не скоривсь і не піддався злату,
то вірний, друже, ти законам шаріату.
Зніми халат оцей, веретище візьми -
лиш так ти збережеш над серцем царську
владу.

11

Ти друга не тривож і не молись до неба,
коли прийшла в твій дім негадано халепа.
Кріпися у біді, не клич зітхати нас,
а вистраждай все сам — достойно, як і треба.

12

Приманку Бог поклав. Навколо неї — сіті.
Полює дичину — нас має на приміті.
Він на людей вину поклав за всі гріхи,

хоч з дозволу Його пороки в Божім світі.

13

Той гарно в нас живе, сміється, а не тужить,
хто слуг своїх не мав та іншому не служить.
І той, кому Господь послав пісні коржі
та затишок в кутку, де з Господом він
дружить.

14

Ти руб'я зодягнув. Йшов до зірок крізь терня?
У маківці твоїй давно засохло зерня!
А суть твоя одна, що в рам'ї, що в парчі:
хоч зовні ти — святий, душа твоя — мізерна.

15

Як предки, упадеш ти прахом незабаром:
удари від Небес нам не проходять даром.
Ти вічності напій від підлих не бери,
хоча душа твоя палатиме пожаром.

16

Багацько літ шукав я суть в земній юдолі,
але думки мої в житті не грають ролі.

Як постарів, узнав, що я не маю знань -
от істина життя, дарована від долі.

17

Я в кращому з усіх світів учусь, як в школі.
Немовби чорнороб, нажив пером мозолі.
Підмайстром-школярем завершую я дні:
я б майстром стати міг, та недостатньо волі.

18

Хто дасть достойному достойну нагороду?
Я за достойного піду в огонь і воду.
Коли зазнати захотів пекельних мук,
то недостойних запроси в свою господу.

19

Споконвіків земля лежить в бика на спині,
а золотий тілець — як сонце смертним нині.
Глянь, Господи, на світ без зайвої гордині:
між двох биків — осли! Де місце тут людині?

20

Мерзенний блюдолиз їв плов сьогодні вранці,
а я, голодний, крав гарбуз гнилий на грядці.

Нехай мене Господь рятує від спокус
з підлоги взяти хліб, що кинуть можновладці.

21

Не поспішай в ці дні шукати ревно друга,
не слухай похвалу, немов пісні ашуга.
Все з розумом ціни — тоді побачиш ти,
хто — друг, хто — ворог чи базікало-папуга.

22

Півсвіту, царю мій, у тебе під п'ятою,
а я в корчмі сиджу над чаркою пустою.
Але талан царя — моему побратим:
все скінчиться для нас могильною плитою.

23

З достойними хвали дружи в годину скрути.
Негіднику не вір — загонить ніж у груди!
Як ліки він наллє — ти випити не смій,
а з чаші мудреця налий собі отрути!

24

В нас правда не росте, як на городі зілля,
а от брехні давно під небом цим привілля.

Даремно не журись, бо не змінити світ:
всі сприймуть цю борню за напад божевілля.

25

Живеш вільніше птиць одну лише хвилину:
вогонь, вітри, вода нас гнуть, як бадилину.
Та, друже, не журись: до праху наших тіл
Бог іскру вклав і дух, і не одну краплину.

26

Веселим будь, не стань заручником моралі:
люби вино міцне, зривай з красунь вуалі!
Не довговічний ти, тож вчися жити й далі,
радій, коли між нас є друзі досконалі.

27

Забудь про калиту, вчись гонор гамувати -
і вирвешся з тенет, розбивши в серці ґрати.
Вино смакуй, косу коханій розплітай —
життя мине, як день. Послухайся поради.

28

Не йшов я п'яним в храм? Це — істина
правдива!

Грішив, але не сам? Це — істина правдива!
Я — нечестивець, деліхан? Що ж, я — не ви!
Один Омар Хайям! Це — істина правдива!

29

Приречений Хайям до смерті вже страждати.
Веселощі ж твої — як вибрики лошати.
Поберегтися слід, бо злий людський талан:
все взяти норовить, взамін — дурницю дати.

30

Між вчених віслюків ти, друже, пнешся з
шкіри,
щоб визнали своїм ці дурні-лицеміри,
бо звинуватять враз, якщо ти не осел,
що підривав щодня святі устої віри.

31

Душевний спокій зник в поета й падишаха,
втомившись від життя, повзем, як черепаха.
Не треба нам біди вимолювать в Аллаха -
подякуй і за це, коли вже бідолаха.

32

Як жити в світі цім, де моляться за гроші,
де сивих мудреців повчають всі святоші?
Сліпим, глухим, німим прикинься, друже мій,
або підстав горба під віслюкові ноші!

33

Отой, хто ніс в життя нещастя і облуду,
хай милості не жде у день Страшного суду.
Прощає Бог того, хто не творив добра,
але не злодія, не вбивцю чи паскуду.

34

В борні за щастя всіх ти натерпівся страху,
але не захистив сусіда-бідолаху.
Ти друга не зігрів, хоч людство захищав -
даремно голова лягла під меч на плаху.

35

Хайяма мудрим звать дурні провінціали,
та зайві, бачить Бог, від неуків похвали:
про себе і про світ не знаю я того,
що знають школярі, які мене читали.

36

Несучи на плечах прожитих літ вериги,
листаю будні я, мов нецікаві книги.
Хоч вчився в долі вік, пошився в дурні я:
не люди — Небеса! — плетуть свої інтриги.

37

Коли небесний кінь вернувся із безодні,
коли зіркам дали імення благородні,
коли на дошках доль з'явилися імена,
в той день змирились ми. Покірні і сьогодні.

38

Світ небуття давно в моїй буяє плоті,
живе людська біда в душі, як у господі.
І знає лиш Аллах, коли і де вітри
і мій розвіють прах, як попіл на городі.

39

Будь ласка, не журись, не втоне світ у морі.
Лишивши небозвід, не зможуть впасти зорі.
Твій прах не щезне теж — згодиться для
цеглин,
з яких сусід зведе стіну в своїй коморі.

40

Трояндові кущі, так трепетно духмяні,
ростуть з дівочих уст, тому такі багряні.
Стебло, яке зламав, нагадує мені
про прах усіх красунь, що зв'янули зарані.

41

Не мни, будь ласка, трав, що вирости високі:
їм коси віддали красуні чорноокі.
З дівочих уст ростуть троянда і тюльпан,
їх теж ламають всі — і добрі, і жорстокі.

42

В майстерню гончаря чомусь забрів я вчора.
Мені в цей день краса відкрилася сувора.
Коли крутився круг, про глину думав я:
у потойбічний світ відкрита врешті штора.

43

Для чого ці пости, молитви виняткові
і в погрібцях вино просить, як жебракові?
Сьогодні ти — поет, а завтра — черепки
від незвичайних чаш у Божім кулакові.

44

Зросли ці колючки, що на ногах у звіра,
із кучерів м'яких, немов шовки Кашміра.
А круглі башти веж, зубці старих фортець —
вже шаха голова і п'ятірня еміра.

45

Небесний звід комусь — це сонце й зірка
рання,
а вченим зіздарям — це камінь спотикання.
Але не поспішай втрачати в спірці глуд:
і в небесах про нас є спори і вагання.

46

Я чув краплини плач у сонячнім горнилі.
Сміявся океан і пінився на брилі:
«До неба долетиш, впадеш дощем звідтіль,
а потім твій ручай морські обіймуть хвилі...»

47

Ще раз в цей світ Господь не нас пошле
гінцями —
в грядущім не мені стрічатись, друзі, з вами.
Ловіть же мить життя: не прийде вдруге, ні!
Не прийдемо і ми з відомої вам ями.

48

Як можеш, не тужи за днем скороминушим,
не отягчай душі минулим і грядущим.
Скарби свої розтрать ще в грішному житті,
бо в потойбічний світ ти підеш неімушим.

49

Не хмур, будь ласка, брів, терпи удари долі:
найшвидше гинуть ті, які душею кволі.
Над нами фатум — скрізь. І він сильніший
нас.
Не лий даремно сліз — не сип на рани солі.

50

Пилинка ця була живою, вірогідно.
Кучериком або бровою, вірогідно.
Зітри з лица свого ти ніжним рухом пил:
красунею він був — Зухрою, вірогідно.

51

У русі Всесвіту одна мета — людина.
У правди Господа одні уста — людина.
Як перстень з Божої руки — кільце планет,

а в персні тім мережка золота — людина!

52

Про потойбічний світ товче хтось аксіому,
вернутися адже ще не вдалось нікому!
Нам всім цей світ тісний, як караван-сарай,
та в потойбічну тьму не поспішайте з дому.

53

Прихід наш і відхід — таємні круговини:
зачате ким життя, де кінчик пуповини?
Не скаже правди нам ніхто про вічну путь:
звідкіль прийшли? Що жде за віком
домовини?

54

Цей світ — лиш мить. А я — дрібна частина
миті.

Два подихи зроблю, слізьми за мить обмиті.
Не плач і не журись, бо знає лиш Господь,
хто зможе тлінний світ навіки уярмити.

55

Де сонми тих, які до нас бенкетували?

І де рубіни губ, і де очей опали?
Живи, допоки плоть — не у могилі прах,
що стане плоттю знов, як вигребуть шакали.

56

Немає смислу нам в цім світі виглядати
для себе від Небес якоїсь благодаті.
Весь припис від судьби одержимо сповна,
і більшого не слід від Господа нам ждати.

57

Життя твоє промчить, як в горах талі води.
Його цілуй і джбан підстав для насолоди.
Як жити вмієш ти, то так воно й мине,
старайся менше всіх собі завдати шкоди.

58

Все — суєта суєт. Ця істина відома.
Доводиться життям, хоча і аксіома.
Минуле вже пройшло. Майбутнє ще гряде.
Не плаче ні за чим істота лиш свідома.

59

Від черева Землі і до кілець Сатурна

в тлумаченнях своїх всі стали на котурни.
Розгадую і я велику таїну:
які настануть дні, коли минуть безжурні?

60

Все те, що в світі є, давним-давно нестале:
тьму-тьмуцу мають вад всі наші ідеали.
Вважай же суцим все, чого не знаєш ти,
примарним — все і скрізь, що ми до цього
знали.

61

Троянди у росі вуста свої розкрили,
несмілий соловей затьохкав упівсили.
Трояндам поклонись, бо їм цвісти колись,
схилившись у журі до нашої могили.

62

Всі ті, що йшли життям, як ходять по
клинкові,
хмеліли від вина, хмеліли від любові.
Захоплення своє із чаш не допили:
уклав їх вічний сон під плити мармурові.

63

Як у степу вітри, немовби талі води,
летить у безвість день, не знавши перешкоди.
Назад його не жди: в грядущім інші дні.
Можливо, для журби, як цей — для насолоди.

64

У Божий світ прийшов не з власної я волі.
Святенники винять чомусь мене в крамолі.
Обравши вічну путь, питаю я себе:
«Яка, нарешті, суть в моїй земній юдолі?»

65

Чия, Хайяме, плоть в гончарні джбаном стала
безпечного співця чи дурня-аксакала?
А може, ручка ця — коханої рука,
яка колись тебе за шию обіймала?

66

Усе, що Ти створив, хто оцінити зможе?
Чому не розділив на гоже і негоже?
Якщо чудесне все, чому на скалки б'єш,
якщо погане все, хто бракороб, мій Боже?

67

Ми в світ попали цей, немовби в сильця птиці.
І хто б нас не ловив, не бачу в тім різниці!
Ні вікон, ні дверей: як утекти з в'язниці?
Не сіпайся, а жди ключ з Божої десниці.

68

Суть обертів кругів із Божої гончарні
я взнати захотів, але всі спроби марні.
Як в колі гультяїв крутилась голова,
про суть прожитих днів думки крутились
гарні.

69

Яскравий небозвід — із таємниць кружало:
хто знайде в нім кінець, той знайде і начало.
Та логіка його, повір, не для людей:
щоб зрозуміть її, життя твого замало.

70

Зустрівся у корчмі хмільний жебрак —
гульвіса.

Він знехтував усе: і Господа, і біса.
Він Біблії не знав і не читав Коран ...

В яким краю таких сміливців достобіса?

71

Знов лаявся мулла — дісталоя Хайяму:
ганьбить, мовляв, ім'я поборника ісламу.
Коли б гріхи святош видимі стали всім,
то, мабуть, не мені мастили б в пеклі браму.

72

Як важко від Небес діждатись компромісу:
щось смертний забажав — сплели високу лісу.
Прекрасне, та не все, що нам дає Господь,
погане, та не все, що залишилось бісу.

73

Закоханий, відпий вина! — Аллах все знає.
В душі бринить жури струна? — Аллах все
знає.

Колись тверезим я пролив багацько сліз,
а п'яному жура — смішна! — Аллах все знає.

74

Хоч п'ю вино, не я порушник шаріату:
забути про святе не дозволяю й брату!

Красу в цім світі я знайшов у забутті -
за істину тепер я п'ю гірку розплату.

75

Недопитки п'ємо чи вина і шербети,
красиві шати в нас чи порвані бешмети -
для мудрих все одно, не варте суєти.
Журисть, що це життя коротше за бенкети.

76

Чалму (влаштує лиш ціна) продам, повірте.
Корону царську (де вона?) продам, повірте.
Я чотки з янтарю — святиню для святош -
за чарку доброго вина продам, повірте.

77

Не бійся, друже мій, щоденної знегоди —
не перемеле час, так змиють талі води!
Хвилина є чи дві — заглянь у погрібець,
ти кращої не мав для радощів нагоди.

78

Святенники мене заїздили до смерті,
хоч саме це вони, як віслюки, уперті.

Підчаший, дай вина, продай мій килимок:
без нього помолюсь — в корчмі достатньо
тверді.

79

Проклюнутись не дай в душі своїй печалі
і вивчи на зубок про радощі скрижалі.
Пий, приятель, вино і розумом живи,
щасливі дні свої нанизуй, мов коралі.

80

Журись, коли не знав, що і кохання — диво,
горюй, коли його відхилять горділиво.
І плач, коли хоч день провів ти без вина:
ти в день отой не жив, скажу тобі правдиво.

81

Недавно у корчмі тісне зібралось коло:
дівчат і юнаків міцне вино бороло,
підчаший наливав, співець виводив соло:
«Мине життя моє — і стане в світі голо!..»

82

Коли приносить в дім весна духмяність саду,

я бачу крізь вино тебе — свою відряду.
Забудь про Рай: не ждуть нас гурії в Раю -
для неуків колись хто вигадав принаду.

83

Підчаший, я вождів не визнаю в цім світі.
Вожді мої — чарки, що пальцями зігріті.
Вино — це вічний друг для нас споконвіків.
Не чув про нього, жаль, я в Божому завіті.

84

Зуміє в щасті жити весь свій вік
глукак або розумний чоловік:
іронії дурний не розуміє,
розумний же не слухає базік.

85

Я п'ю вино і рву з таємного покрови.
Я п'ю вино і рву в душі своїй окупи!
Світ тлінний — забери, загробним — не
лякай:
обом їм без корчми ціна лише полови.

86

Відчувши власну смерть, уп'юсь вином
живильним,
з могили щедро всіх обдам я духом сильним.
Якщо хмільний ледь-ледь хтось прийде у
мечеть,
то п'яним був, як чіп, над каменем могильним.

87

Що заблукала смерть, нема надії в мене -
хай подадуть вина, і смажене, й печене.
Коли оце життя у світі Божім — мить,
то стрінемо в гульні кістляву наречену.

88

Про звиви наших доль вже досить гомоніти -
цілуй у чаш уста чи в гурії ланіти.
Ці грона і вино забрали у лози:
хоч матінка крива, та як прекрасні діти!

89

Спасіння — не в постах, а в повному фужері,
який вином налле земна красуня-пері.
Якщо жде пекло всіх закоханих гуляк,
то хто й кому тоді в Раю відчинить двері?

90

Є змога — веселись! Все швидкоплинне,
друже!

Невдовзі з тіла дух навік полине, друже,
а чаша голови розсиплеться на прах -
його гончар колись додасть до глини, друже.

91

Вино смакує нам, коли пора побідна.
коли душа цвіте і гурія привітна.
У світі, де обман, де тлінний дух руїн,
ключем до забуття — нам чаша заповітна.

92

Сміливо пий до дна, хоч справи в нас
невтішні.

Прийшли вже сопілкар і гурії розкішні.
Так, Судний день гряде, але не завтра він -
забуде казій наш, що ми з тобою грішні.

93

Коли в саду стоїть духмяний запах рути
і вітер весняний лоскоче ніжно груди,
мудрець отой, хто п'є з коханою вино,

розбивши каяття об камені покути.

94

Як юності туман, димок в твоїм мангалі,
а ми п'ємо вино, щасливі з ним в опалі.
Підчаший, не дивуйсь, що і тобі гірчить:
у жбан укинув я прожитих літ печалі.

95

Тверезий день зумів всі радощі забрати,
а хміль туманить ум — чекай від нього зради!
Знайти б мені межу, той центр золотий -
не мав би я в житті вже більшої відради!

96

Не піддавайсь журбі, щоб в серці закипіла,
щоб думка, як стріла, про фатум не засіла.
Зі мною пий вино під пісню джерела,
допоки ця земля не прийняла ще тіла.

97

Як забажав чогось, забудь про таємниці:
все перекреслить смерть на вікові гробниці.
Підчасного гукни, вино — Жива вода!

Як жаль, що ти в житті не бачив з ним
криниці!..

98

Як згасне вже в очах світило піднебесне,
як перетліє прах й нові настануть весни,
замовте в гончаря із праху гарний джбан:
вина наллє джура — і ваш Хайям воскресне!

99

Світанок підпалив і гори, і долини,
в одну із чаш Творця поклав планет перлини.
Наллємо й ми вина! У променях святих
відчуй п'янку любов, що з космосу прилине.

100

Допоки серце в нас ще стукає у груди.
налий мені вина, забувши пересуди.
Чатує небозвід із вироком своїм -
в якусь чудову мить не дасть води ковтнути.

101

Чому попасти в Рай нам треба неодмінно?
Бо, крім вина й корчми, все інше в світі

тлінне.

В Раю — вино й корчмар, а тут — корчмар з вином,
в обох світах вони хай царствують беззмінно!..

102

В руках у нас — то чаша, то Коран,
то праведність близька, а то — обман!..
Віддавна живемо так в Божім світі:
хто розрізнить гяурів й мусульман?

103

Розбив я джбан — дарунок гончаря.
Не так сп'янів, як дойняла жура,
бо джбан отой сказав мені крізь сльози:
«Я прахом був, тепер тобі пора!..»

104

Ти другу й недругу налий вина
й налите ними осуши до дна.
Напоїш ворога — здобудеш друга,
друг стане ворогом — не лив сповна!..

105

Відкрив мені Ти власну таїну,
а згодом за гріхи почав війну.
Якщо Ти знав, що буду я грішити,
чом не поклав дитятком у труну?...

106

Відкрий ворота в Рай, творець якого — Ти!
В житті я — мов курай, якого зловиш Ти...
Тож більш ні в кого не прошу я допомоги:
сатрап — шахрай! Правдивий — тільки Ти!..

107

Судьба дарує нам халати від владик
або оголить так, як від лушпин часник.
Чи варті роздумів моїх капризи долі?
Перечу сам собі: мудрую, мов старик...

108

Коли не чує Бог у вишині,
невже молитись маю Сатані?
Моя молитва неугодна Богу?
Але ж мулла підказував мені!..

109

Що маєш на роду — нікому не змінити,
і не об'їде кінь, бо ми — не ворожбити!
Не плач і не журись, не псуй сусідам кров:
на скачках до біди є також фаворити.

110

І друзі, й вороги пішли в свої родини.
Пішло добро, та з ним пішли й лихі години.
Ти Господа хвали за те, що нині мав,
бо і грядуще йде, стаючи в слід людини.

111

В очах чужих я, мабуть, лиходій,
бо заховав завітний свій сувій.
Я знаю чернь учену: запопавши,
чорнитиме його навперебій.

112

Жінки й чоловіки тебе втішали вміло:
у подруг є краса, у друзів — славне діло.
Живи, щоб плоть твоя дала для майстра прах,
з якого вже не раз чуже ліпилось тіло.

113

Коли палац чи млин, а то і байське ложе
узяти з царських рук якийсь негідник може,
а гідні похвали до нього в найми йдуть,
я богохульником тоді стаю, мій Боже!

114

Як діждешся і ти святої благодаті,
тоді до правди шлях поділиш ти на п'яді.
Але, святий ходжа, жени із серця гнів
на тих людей, які за правду не розп'яті.

115

Хоч срібло і не суть для мудреця-аскета,
без срібла хто зібрав всі кольори букета?
Фіалка в'яне враз, якщо в калитці — гріш,
троянда йде від нас у золоті тенета.

116

Вельможі — близнюки: в них руки загребуці.
Бакшиш — єдиний Бог (в цій справі —
невсипуці!).

Зневагою вони надуті, мов індик,
коли на них в житті несхожі неімуці.

117

У чайхані за гріш наситюся їдою,
наповниться мій джбан джерельною водою -
чи ж треба, щоб бідняк царевичем назвав,
а багатій схотів укоськати уздою?

118

Настали милосердні врешті дні? — Якби-то!
Світ кращим став, купаючись в брехні? —
Якби-то!
Від горя ліки ти знайшов мені? — Якби-то!
Тоді змирись: в біді не ми одні! — Якби-то...

119

Не буде нас, та світ під сонцем — як раніше!
Лишити хочеш слід? Живи тоді мудріше.
Нас не було, а світ, як завше, мабуть, був.
Знов буде він без нас — що ж, Господу
видніше!

120

Блакитний небосхил — чітка межа забави.
Морської хвилі сіль — сльоза лихої слави.
А Рай — це упокій, де згасне в серці жар,

і в пеклі не вогонь — від пристрастей заграви.

121

Грозить небесний звід бідою, друже любий.
Душа розлуки жде з тобою, друже любий.
На дерені приляж: колись з могили прах
наситить корінці собою, друже любий.

122

Безбожником стає святоха за хвилину,
увірує кяфір у Бога за хвилину.
Ціни, мов діамант, в житті коротку мить:
закінчиться твоя дорога — за хвилину.

123

Вклонитись килимку для вас — набратись
страму.

Нехай Господь поб'є ще на шляху до храму.
Набожність для ханжі — незрима пелена,
яка прикриє суть відступника ісламу.

124

Співаю в погребці я суру із Корану:
це ревно я молюсь, хоча, можливо, сп'яну.

Простить мені Господь, бо мусульманин я:
і п'яним, наче дим, кяфіром я не стану.

125

Зник караван життя в пісках — вода крізь
пальці.

Синиця щастя в цих руках — вода крізь
пальці.

Підчаший, не журись, налий хутчій вина,
бо все, що нам дає Аллах, — вода крізь
пальці.

126

Не наздогнали час верблюдом ми з тобою.
Тож помремо, подібно людям, ми з тобою.
Підчаший, лий вино — побачимо межу
між чистим у житті і брудом ми з тобою.

127

З вина глузує шаріат, воно ж — спокуса.
Налле твій друг чи брат, воно — спокуса.
Хай воду правовірні п'ють, вино — бальзам!
В житті заказане стократ — давно спокуса!

128

Всіх благ мені миліший погрібець -
віддам за нього цісарський вінець!
Устами чаш торкнусь — солодка мить,
за котру хай життя бере Творець...

129

У Рай земний тобі відкрились двері -
вино у тебе на столі стоїть в фужері.
За тим і гурії в корчму ввійшли -
не вистача для щастя лиш вечері!..

130

Покаявшись в гріхах, купив у мага шати,
бо в чому мав би я до шинку вирушати?
Та виночерпій тут, згадавши шаріат,
гяуром обізвав, хоч мав би пригощати.

131

Жага моя одна — міцне вино й кохана.
Не кличу ворогів на герць — своїх і хана.
Тверезість не хулю, а п'янство — не хвалив.
Здобуток мій один — вино міцне із чана.

132

Померлі всі до нас — блаженні, о підчаший,
хоч і дістався прах гієні, о підчаший.
Ти гарне пий вино, думки мої карбуй:
все поза ними — теревені, о підчаший.

133

В руїнах я халат доношував з єдвабу,
і раптом рубаї сподобались сатрапу.
Він в гості запросив, налив мені вина -
і серце я поклав на стіл взамін кебабу.

134

Мій друже, не журись, вмирають і герої!
Утішать хай тебе цілунки і напої.
Налий вина мені і гуріям подай:
в них — порятунок наш і дар судьби скупой.

135

Достойні похвали пішли від нас зарані.
Один лишився друг — вино міцне у джбані.
На схилі літ своїх не тисну дружніх рук:
без ручки в мене джбан, клянуся на Корані.

136

Ота, що вибрав я, миліша від усіх (для мене!).
Вона — у серці жар і ніжний сміх (для мене!).
Чи є під сонцем щось дорожче за життя?
Дорожчий нього — гріх, дівочий гріх (для мене!).

137

Всьому на світі передмова — лиш кохання.
На щастя знайдена підкова — лиш кохання.
Для недосвідчених в любові бідолах
скажу, що у житті основа — лиш кохання.

138

Ти — подруга моя, ти — вотчина ізгоя.
Краси твоєї хміль на битву зве героя.
Вставай, я упаду до цих чудових ніг:
в обіймах краща смерть за довголіття Ноя.

139

Коли б, узявши десь поезії дивани,
коржі та джбан вина, піали чи стакани,
з тобою, люба, день в пустелі провести,
позаздрили б мені еміри і султани.

140

Любов сприймаю за біду із рук Аллаха.
І все життя терплю нужду із рук Аллаха.
Не маю я за муку мзди із рук Аллаха.
За віщо ж я на Суд піду до рук Аллаха?

141

Горить і не згоря, немов сонця, кохання.
Як вічна пісня райського співця, кохання.
Та стогін солов'я в сильці не став ще ним!
Лиш вирватись без стогону з сильця —
кохання.

142

І я на схилі літ іду в сильце любові,
розмочую вином лиш колючки тернові,
бо до полону мав я мудрості халат,
а от тепер ходжу, як дровіш, в ковпакові.

143

В душі любові — вщерть! Вона — моя
цариця.

Я б їй багато дав, але пуста скарбниця.
Як дивно, Боже мій! Вмираю від жаги,

коли в душі моїй б'є джерелом криниця.

144

Ми з мудрецем якимось затіяли дебати:
про щастя де в книжках нам істину шукати.
І хтось із нас сказав: «Щасливим був тоді,
коли в обіймах дів міг книжку забувати...»

145

Як полум'я жарке від свіч — уста кохані.
З моєї чаші п'ють щоніч уста кохані.
Пригублять джбан вони — я осушу до дна.
Вино замінить все, опріч цих уст в коханні.

146

Будь мудрим, не гніви Всевишнього речами,
коли вино ще п'єш з красунями ночами.
Безумних мрій-бажань не вирости в душі:
як здатний на любов — багач над багачами.

147

Змолола язиком любов мою округа:
чого не наплете людина недолуга!
Любовний твій напій — як ліки, для мужчин,

для дурнів і святош любов — тяжка недуга...

148

Пророки-мудреці, ашуги-аксакали -
ці світочі в житті! — створили ритуали.
Як нецтво людей окутало, мов ніч,
ці милі казкарі, мов немовлята, спали.

149

Будь обережним, бо готує фатум пута,
безпечним теж не будь, бо в долі звички
спрута.

Коли тобі судьба кладе у рот халву,
подумай і не жуй, бо ній, можливо, трута!

150

Коли Любов земна гукнула повитуху,
любові вчився я, долаючи задуху.
Рвав серце на шматки і в горно кидав їх:
Любов кувала меч — ключ до скарбниці духу.

151

На схилі літ і я з вином ковтнув отруту -
під серцем запекло старому баламуту:

я все життя грішив й оспівував гріхи -
коли ж тепер мені за них нести спокуту?...

152

«В Небесах — рай і пекло!» — товкмачить
ханжа.

В себе глянув Хайям і подумав: «Це — лжа!
В Небесах міради зірок безіменних,
а на пекло і Рай розділилась душа...»

153

Я погано служив за життя Небесам,
тож гріхи заважкі будь-яким терезам.
Та відомо, напевно, моєму Творцеві:
Він грішити навчив многогрішного Сам.

154

Визнаю, що ашуг — не хаджа і мудрець,
котрий знає давно, що задумав Творець,
бо Всевишнього задум я бачу клубками,
у яких кожна нитка — початок й кінець.

155

Не за праведним словом прийшов я в мечеть:

словоблудством мулла в ній наповнений
вщерть.

Килимок для молитви у мене тут вкрали -
відберу я в святош і піду собі геть...

156

Я задумавсь: про що голосили півні?
Мо', про те, що не вдасться воскреснуть мені?
Ніч щаслива минула в оцій чайхані,
а примарно щасливим я був би вві сні.

157

Манускрипти життя вже прочитані — жаль!
Від хмільної весни залишилась печаль.
Юність — птиця: як тільки розправила крила,
із гнізда назавжди полетіла удаль.

158

Що в грядущому жде — невідомо мені.
Від скорботи — мій роздум про завтрашні дні.
Пий, Хайяме, ковтка не проливши напою,
що назвали життям... Він у чаші — на дні!..

159

Ти прагнеш істини? Залиш дітей, дружину,
все те, що любе серцю й радує людину.
Залиш, щоб руки й ноги вільними були:
окови не дають нам вийти на вершину!..

160

Життя прожив без зайвих мук — що ж далі?
Вже сповз з колін твоїх онук — що ж далі?
Щасливо завершив життєве коло
й 100 літ ще жив би без принук? — Що ж
далі?...

161

Зізнавсь цієї ночі небозвід:
«По колу біг — моя біда із бід!
Коли б йому я був би владарем -
від світу залишився б тільки слід!..»

162

Громадить фатум людям гори зла:
на серце кожному із нас гора лягла.
Як зриєш гору — царська діадема
торкнеться, може, і твого чола...

163

Про сокровенне з неуком мовчи:
перлини знань не сприймуть слухачі!
Скупись у бесіді і зваж, хто слуха,
від райдужний надій сховай ключі.

164

Троянди не для нас? Шипи замінять дар.
І світоч не для нас? В печі ще тліє жар.
Ні вчителів, ні волосяниці навіть -
лиш на дзвіниці дзвін та з волосу зуннар.

165

Щоб мудро жити, знань потрібно нам чимало.
Та спершу зрозумій, де мудрості начало:
ти краще голодуй, чим що попало їсти,
і краще будь один, чим разом з ким попало.

166

Радіють багачі дарованій посаді.
За неї у борні вони життю не раді.
Та придивись до них: зневага на губах
до бідняків, які чому не служать владі.

167

Затьмарила красу китайських дів:
жасмин в саду отак, як ти, не цвів.
Як грала в шахи з шахом Вавилона,
взяла ферзя, коней, туру й слонів.

168

Троянди скарга: «Зайда-вітерець
порвав мій шовк — калитку-гаманець -
і всю скарбничку золотих тичинок
на грядку кинув, наче попілець!..»

169

Кров пролилась: добро і зло в борні!
А Небеса? Як завше, в стороні:
людські прокляття й гімни величаві
нечутні у космічній вишині.

170

Давно між мудрецами спір іде:
який-то шлях до істини веде?
Колись, дасть Бог, допетрають всі разом:
«Не втоптано таких шляхів ніде!..»

171

Заручник долі я: мій шлях — слід від пера,
яким накреслено, що вдію для добра,
А що — для зла... Отож не слід мене
ганьбити,
що на плечах моїх — гріхів гора...

172

О Боже мій, найперший із владик,
чом вигнаний із Раю бунтівник?
Чи до вподоби лиш раби покірні?
Ні, з дозволу Твого мій бунт, мій крик!..

173

Щоб долі догодить, гнів гамувати слід.
За лестоці своїм вас визнає сусід.
Але, як тільки я лукавити запрагну,
судьба спиняє, бо тонкий жде лід.

174

Із бузкової хмари на зелень рівнин
цілий день осипається білий жасмин.
Наливаю подібну до лілії чашу
чистим полум'ям — найкращим із вин...

175

Блаженство Раю жде на світі тім,
та я з вином і так в краю святім.
І за тверезість непотрібна слава -
під самим вухом барабанний грім.

176

Сто літ горітиму, можливо, у вогні,
та пекло не страшить мене вві сні.
Страшніший хор із неуків й святош:
розмова з ними — смерть несе мені.

177

Коли б мені скрижаль Судьби до рук попала,
ретельно б я зітер усіх нещасть начало.
Із світу Божого я вигнав би печаль,
а радість би сягла гірських вершин Непалу.

178

Молюся за любов, в руках — Коран,
мурашка в світі цім — не Сулейман!
І, мабуть, до лиця запалі щоки,
веретище і порваний тюрбан.

179

У світі дурнів й хитрих торгашів
заший, Хайяме, рот, щоб не грішив.
Зажмурься, оглухни і подумай добре,
щоб й далі без очей і вух не жив.

180

Мене мій недруг мудрецем нарік,
але не варто слухати базік:
в цей світ філософ у лиху годину,
повір, не прийде мучитись вовік.

181

Даремно, муфтію, ти шкуру з мене дер:
мовляв, п'яниці — виплід демонів-химер.
Хайям п'є кров лози, ти — кров із
правовірних,
то хто, скажи, із нас — вампір і кровожер?...

182

Між вчених вчителя хотів я взяти,
як хлопчаком читав чужі трактати.
Та диво з див: заходив я в ті двері,
які вели людей розумних з хати.

183

Якщо у тебе є ще сухарі,
не слід стрічати вечір у журі.
Як поряд і вино, і юна діва -
тобі позаздрять шейхи й владарі.

184

Мені святі веселий сміх і від вина утома,
а інша віра — чужинська ересь невідома!
Питав у долі я: «Кого шануєш ти?»
Відповіла: «Серця, де радість вічна завше
вдома!..»

185

Народжений в льолі пестунчик судьби,
та в шатрах і в тебе потліли стовпи.
Як салом душа, мов полотнищем вкрита,
то в тебе опора — підступні раби...

186

У колиці — маля, а покійник — в гробу:
от і все, що відомо про нашу судьбу.
Випий чашу до дна і питання притримай:

Пан Небесний не скаже секрети рабу...

187

Не отримував смертний над Небом побід,
всіх підряд пожирає земля-людоїд.

Ти і досі ще цілий? Хвалитись, напевно, не
варто:

і мурашкам голодним потрібний обід!..

188

Дав би Бог і мені всемогутнє стерно,
я і Небо сучасне змінив би давно:
збудував би щось інше — розумне і ніжне,
щоб не тільки владик полюбило воно.

189

Принеси нам захований в джбані рубін -
до сивин був і другом, й порадником він.
Не сиди у задумі про всі негаразди -
від рубіна у джбані чекай перемін.

190

В оточенні друзів на щедрім пиру
я питиму вина, допоки не вмру.

І славити буду ці джбани і чаші,
бо знаю: мій прах віддадуть гончарю.

191

Наливай нам вина, хоч болить голова:
хміль дарує нам рівні з Аллахом права.
Наливай нам вина, бо життя швидкоплинне,
в нім усе, крім вина, лиш затерті слова.

192

О кумире! Не відав подібних я чар.
І ця зустріч з тобою — від Господа дар.
Дай же чашу налиту і випий зі мною,
доки чаші із нас не зробив ще гончар.

193

Життя зневажить тих, які щодня в журбі,
незнаючих утіх і замкнутих в собі.
Налий і випий, люба, доки цілі чаші,
допоки чанг дзвінкий скоряється тобі.

194

Як пристрасно діва цілує вуста,
як твій співрозмовник — апостол Христа

і краща Венери в корчмі музикантка,
подумай про совість — вся мудрість проста.

195

Як Жар-Птиця чи в замку казкова княжна,
так і правда — у серці таємна струна.
Бо й перлині, щоб сяйвом небесним налитись,
ще потрібна, напевно, глибин таїна.

196

Всім відомо, що власну я старість кляню,
всім відомо, що я поклоняюсь вину.
Та не звісно дурним, що вино повертає
і юність — старому, і в зморене серце —
весну.

197

Я не знаю, куди, як помру, попаду:
у Раю чи у пеклі зустріну біду?
Та поки ще не вмер, тож, як завше, я буду
пити вина з коханою в нашім саду.

198

Я сказав, що підчаший, можливо, є кат:

в чашах — кров! Кровопивцями бути не варт...

Мудрий друг, випивоха, підвівся: «Жартуєш?»
Я налив і промовив: «Звичайно, це жарт».

199

До зрадниці пристрасть — немовби чума:
за іншим кохана вже сходить з ума!..
Хто ж серцю від пристрасті ліки припише,
коли чародійка страждає сама?

200

Коли всі держави — великі й малі -
невільними будуть в твоїй кабалі,
як всі, ти не станеш безсмертним, владико:
невдовзі й тобі — три аршини землі.

201

Корчмар Небесний звів це голубе шатро,
але налите Ним — це не завжди добро:
Хайямів тисячі, мов бульбашки у чаші,
з Його вином попали до землі в нутро.

202

Допоки ще весна, надія і любов,
нехай наллють вина — лози багряню кров.
Бо ми — не золото, коли вже закопають,
ніколи для життя нас не відриють знов.

203

Бідніший дєрвіша поет з чужої волі,
бо навіть у скупій сльозі немає солі.
Тому даремно не ридав — складав пісні,
в яких злостивцям не бажав такої долі.

204

Вина не знала в мене піала,
допоки вщєрть з бідєю не була.
Їв хліб чужий, допоки не наївся
я власним серцем, що стліва дотла...

205

Для підлих захист — підлий Небозвід,
путь праведну шукати тут не слід:
шляхетні — підлі перед ним сьогодні,
а підлі від Небес ведуть свій рід!..

206

Допоки славити кумирні дим,
щоб мимо пекла в Рай піти зати́м?
Погляньмо краще на скрижалі до́лі:
судьбу не зміниш, зайвий тут калим...

207

По волі Неба я на чужині:
що є найгірше — віддало мені!
Із краю в край я, сивий дід, блукаю
в журбі без щирих друзів і рідні.

208

Хто змінить те, що написав калам?
Ні, волю Неба не змінити нам.
Тож не піддай себе журбі й печалі,
а з другом поділи їх пополам.

209

Твердий душею? Що ж, метнуть, як спис.
М'який? Печаттю висохнеш колись.
Літа зігнули? Отже, станеш луком.
Прямий? Немов стріла, лети кудись!..

210

Вбогим дєрвішем ставши, сягають висот.
Серце кров'ю порвавши, сягають висот.
Згиньте, мрії пусті про великі діяння:
лиш себе подолавши, сягають висот!..

211

Як потрібна перлині зловіща пітьма,
так страждання в житті — для душі та ума!
Ти позбувся всього, і душа — наче пустка?
Не хвилюйся: наповниться чаша сама!..

212

Навіть той, хто у думці не бранець землі,
в кого слово натхненне подібне стрілі,
перед сутністю Бога завмер, остовпівши,
бо руку Аллаха відчув на чолі.

213

Немає в тебе нагород? Живи без смуту!
Мов навіжені, дні летять? Не бий у груди!
Недбайло-вітерець у Вічній Книзі Неба
життя сторінку міг не ту перегорнути.

214

Ти молишся Богу, мов б'єшся запекло,
бо хочеться в Рай і не хочеться в пекло.
Лиш в того, хто Бога душею пізнав,
про наслідки смерті ще серце не терпло.

215

В пустелю життя ми прийшли голяка,
тому-то гординя всіх смертних бридка:
для кожного кроку знаходять причину,
хоч в мить ту штовхне їх Аллаха рука.

216

По долах гірських поблукавши життям,
знайшли шлях додому з гріхом пополам.
Та жоден блукач, що обрав потойбіччя,
в оселю батьків не вернувся звідтам!..

217

Пошук знань я безпечно зробив ремеслом.
Взнав, що Правда не завше побідник над
Злом.

Всі тасмні вузли розв'язав, як задачу,
окрім смерті з її вже зотлілим вузлом!..

218

Треба жити, повчають, в постах і труді.
Як життя ти прожив, так воскреснеш тоді...
Я з вином і коханкою разом щоднини,
щоб прокинутись так на Страшному суді.

219

Ті, що вірують сліпо, — в минуле ідуть.
Ті, що мислять, свій шлях обирають в
майбуть.

Та боюсь, що колись ми почуємо з Неба:
— Не туди, і туди Я не вказував путь!..

220

Твоєї суті, Господи, не осягти:
покору й бунт я принесу в Твої сади.
Я п'яний від гріхів, тверезий від надії,
бо вірю все-таки, що милосердний Ти...

221

Душа по вінця сповнена бажань,
в словах, Тобою даних, гостра грань.
Прощаючи, захочеш обійняти,
тому прошу: хоч руки не обрань!..

222

Моя будь воля — не родився б я...
І вік би жив, та влада не моя!
Родився, натерпівся мук і щезну -
така, Всевишній, задумка Твоя?...

223

Помовч, хоч раз в житті, святий ходжа:
відкрилась Божим істинам душа!
Тебе веде мулла, як перст пророка,
дивлюсь на вас — кобила і лоша!..

224

Я хочу, щоб Аллах ще трішки потрудивсь
і світ переробив, до нас спустившись вниз!
І викреслив із Книги доль ім'я Хайяма,
не обіцяючи зробити це... колись.

225

Про славу дбав — обкидали багном!
Безславно жив — всі визнали це злом.
Хоч ти герой, та варто, мабуть, знати,
яке страхіття нині за вікном.

226

Ох, важко як літа свої нести,
коли в майбутнє спалені мости.
Щасливий все ж: коли минуть століття,
травною зможу з праху прорости!..

227

Як люто плине час! І скрізь — загроза:
в саду істот я, мабуть, лиш мімоза,
хоча кривавить серце, як тюльпан...
І все це, мабуть, тільки передгроззя.

228

Коли я вип'ю піалу вина,
коли й наступна випита до дна,
в душі моїй почне палати сонце -
ним Всесвіт я освітлюю сповна!..

229

У серці дерево печалі не саджай.
Ось Книга радощів — забудь ти свій відчай!
Прислухайсь до бажань. Ти чуєш? Кличуть!
Тож з чаркою вина всі миті зустрічай.

230

Коли я п'ю вино, то не з любові,
а щоб відчути в серці поштовх крові
й затамувати подих хоч на мить,
щоб світу міг допомогти в перебудові!..

231

Цей світ звідкіль, ти знов спитав.
Багато знати Бог не дав нам прав!..
Світ виник із безодні океану
і в неї кане знов, як сміття до канав...

232

Ти кажеш, що життя — єдина мить.
Натхнення в чашу встигнемо налить?
Як стрінеш мить, так будеш проводити!
Прислухайся: кістками хтось гримить...

233

Ти воду п'єш. Та стримайся хоча б
лякати карою того, хто вже ослаб.
Не лицемір: твої гріхи великі:
для них вино — як для еміра раб!..

234

Не знаю, подруго, що завтра жде:
мов промінь місяця, життя бліде?
Відпий вина зі мною. Сонце зійде
і, може, не побачить нас ніде...

235

Прийди скоріше: жду від тебе чар.
Розвій журу, вдихни сердечний жар.
Налий вина у дзбан, допоки чаші
із праху нашого не виліпив гончар.

236

Хоч за вино зазнали ми хули,
заставили знов чашами столи!
Дивуюсь корчмарям: вино продавши,
купити краще щось вони змогли?...

237

Без доброго вина не маю сили жити -
не маю сили тіло волочити.
Останню чашу ти подав. І дивина -
не маю сили, друже мій, її вхопити!

238

Летимо ми у безвість, гонимі судьбою,
бо для поло м'ячами стаємо з тобою.
Хід цієї забави не зміниш мольбою:
знає правила гри той, хто б'є коцюбою!..

239

Не ганьба і не гріх забрести в харабат:
благородного честь не зазнає тут втрат.
Медресе — ось ганебний підлоти розсадник,
за корчму правовірним страшніший стократ.

240

Хліб насущний колись був нам даний Творцем
не забрати його ні вогнем, ні мечем.
Отже, в бідності будь непокірним і гордим,
а в багатстві не множ поголів'я нікчем.

241

До біса молитву, мечеть і муллу:
цим джбаном воздам я Аллаху хвалу!
Плоть нашу чекає ще тьма перетворень,
тож зроблять нащадкам і з нас піалу...

242

Лиш перед Богом завше не таюсь
і сокровенним з Ним лиш поділюсь:
я, люблячи Його, зійду в могилу
і лиш для Нього з праху підіймусь!..

243

Тому що розум падає в ціні,
а в світі цім щасливі лиш дурні,
втоплю свої таланти у вині:
всміхнеться доля, може, і мені!..

244

Позбудься, друже, гнівного лица.
Похмурим шлях завершиш до кінця?
Не владарі, а пасинки ми в долі.
Спокійним бути — вибір мудреця.

245

Чернець читає Біблію, мулла — Коран,
не випускає Віди з рук святий брахман,
та в кожного із них чомусь уста брехливі,
хоч книги ці засуджують брехню й обман...

246

Не всім доступний лотос на болоті,
тому зів'яне в непорушній цноті...
А ти, поете, берегом пройдишь:
дерева сиплять листя в позолоті.

247

Цей світ для нас — і мачуха, і мати:
то просить нас за стіл, то гонить з хати.
Якщо судьба удари нам готує,
нас не врятують зведені загати!..

248

Здійсни, сакі, священний ритуал -
налий вина, багряного, мов лал.
Нехай воно від свічки заіскриться,
немов на сонці воїна кинджал.

249

В біді, яку з Небес Господь шле нам,
хороший друг — надійніший від брам!..
Не кращий він від всякого по суті:
зло вклав Аллах в серця людським синам!..

Наметів¹ мудрості нашив без ліку я,
 в горнилі мук душа Хайямова сія.
 І стліла нить життя — за безцінь сивий попіл
 надія продала, тепер вже не моя...

Сана'ї

(1081–1141)

1

В брові, що мов міхраб, — твоя краса.
 Ти — владарка (скорила Небеса!).
 В очах твоїх — і віра, і безбожжя,
 й залита кров'ю ніжна бірюза.

2

Зірвавши плід, ламала й деревце:
 в серцях закоханих — твоє жальце!
 І лиш мене твої минули чари:

¹ Наметів мудрості — натяк на власне ім'я (Хайям — майстер наметів).

хоч я безкрилий, а минув сильце!..

3

Як правовірного — хвалив мулла.
Як воїна — хто виб'є із сідла?
Коли б ще слово він умів тримати,
то й від людей була б йому хвала.

4

Ти тайни Божі залиши ханжі
і не воюй з сусідом на межі.
Лиш той, хто вдосталь випив чашу горя,
достойний буде святості хаджі.

5

Подібні є тобі або мені?
Пробач, не хочу слухати брехні.
Когось творили тільки три стихії,
а в нас — ще гарт в любовному вогні.

6

Як раб кохання ти — прощай, свобода!
Сліпа душа твоя — грішить природа.
Глуху до слів моїх даремно звав,

а стріти щастя в нас була нагода!..

7

Високий Неба звід — і я такий, мій Боже!
Трава в маю — для нас з Тобою леже.
Чатує смерть — я вмерти не боюсь,
бо все в мені, мабуть, на Тебе схоже...

8

Лиш вірність, а не шовк — окраса всіх жінок.
Вінець на голові їм не додасть думок.
Талант, а не алмаз, обрамлює красу,
бо пес лишиться псом, хоч срібний поводок.

9

Давно не пив я доброго вина.
Любов це винна. Лиш любов одна.
Не задивлявся і на стан дівочий...
Не вірите? Це знов її вина!..

10

Твої уста — вино. Мені хмільне воно.
Мовчи: ще гіркота не випала на дно!..
Від солі згіркої вино буває оцтом.

Від сліз чи слів твоїх — це, мабуть, все одно.

11

Журюсь. І кров мені збадьорює журба,
і серце не болить — безбожник я хіба?...
Благословенна буде хай оця розлука,
яка забрала біль, немов святих мольба.

12

Повір: смакує всім в корчмі твоє винце,
світліше за зорю для всіх твоє лице.
Достойного хвали ніколи не злічити.
Недолік лиш один: язик твій — як жальце!..

Сузані

(1086/1090 — 1173)

1

І жінка, і воїн — владарка грози,
ти всіх полонила арканом з коси.
Знов серце безумне у грудях поета -
візьми й на могильник його віднеси...

2

Цукор і кіновар — зуби твої і уста.
Кучері звабні, бо мускусна в них чорнота.
Мабуть, це ти спадкоємниця жителів Раю:
дітям землі і не снилась така ліпота!..

3

Дружина кохана не радує вас,
бо щирість і тайна вона водночас.
Цілком зрозуміла циганська співунка,
що манить вночі вас у свій перепляс.

4

Один хвалився мечем, а другий — лиш уздою.
Героєм перший був, а другий — тамадою...
На жаль, не тайна, що мало в нас мужчин,
що не по праву всі клянуться бородою...

5

Що знущається Небо, всі знають давно.
За терпіння, можливо, воздасть нам воно.
Особисто мені дасть красиву повію,
ну а вам для утіхи — у джбані вино!..

6

У мене очі — в зорях небозвід:
сльозина кожна — вогняний болід.
В журбі без тебе народились сльози,
а де упали, там в пилюці слід.

Афзаладдін Хакані

(1121–1199)

1

Чудесну силу дав Аллах словам:
перетворю отруту на бальзам,
а соком руж врятую від скорботи -
в рядках касид, як ліки, вам віддам.

2

Моя любов так схожа на ганьбу:
уваги не звертає на мольбу.
Чому це так і в чім причина?
Вдає із себе дівчину сліпу!..

3

Діждавсь від тебе слово похвали,
хоч погляд твій — немовби дві стріли.

На смерть у бій пошлеш, моя царице,
та, покохавши, все-таки зціли!..

4

Я, горем спалений, горю в огні.
Обитель щастя, а пісні сумні!
Не знав я досі отакого болю,
твоя байдужість — помагач мені!..

5

Моя душа в твоїх руках? Чи ні?
Тримай алмаз, гартований в огні.
Стерпіти все ти вчиш моє кохання.
Терпіння — слово, знайдене в багні!..

6

Годину цілував тебе твій Хагані,
коли ми, врешті-решт, сховались від рідні.
Втомившись від забав, всміхнулася мені -
і ваблять знов уста, як мотиля вогні.

7

В садку мого життя — печаль одна:
в засохлий сад не вернеться весна!..

Життєвий тік засипала полова,
літа спливли у пошуках зерна...

8

Я також в юності летів в огонь кохання.
Як сивіти почав, згубилися бажання:
вогонь погас, метелик крила обпалив...
Що буде так, нам, друже, знати слід зарання!..

9

Від ницості — лиш крок до ворожди,
тому живу з передчуттям біди.
Від неї важча з милою розлука,
а гірше їх — приниження нужди...

10

В огні печалі Хакані зітлів.
Терпіння серця стліло й поготів.
Я той метелик, що свічу побачив:
летів на світло, а в огні згорів!..

11

Підчаший, вір: це не твоя вина,
що вже в минулім юності весна.

Прощай! Не зрушать камінь горя
ні чаша повна, ні потік вина!..

12

Я спокій не шукав, як вереда:
на кожного своя в судьби узда.
Світ Божий не діставсь навік Джамшиду,
мені дістався б — сталася б біда!..

13

Де та отрута — ліки від страждань?
Де той кинджал в ашугову гортань?
Де той удар, що нам дарунком Неба?
Вмре правовірний, вірте, без вагань!..

14

Ледь б'ється серце: думи дойняли -
оглухле Небо відповість коли?
То шле мені несолені чуреки,
а то від солі ломляться столи...

15

Ти мудрості навчав. А людям все одно:
як курці, ти їм дай пашницю чи пшоно.